

POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE MARTINA ZIELINY

ARISTOTELOVA KLASIFIKACE ŽIVOČICHŮ

Zpracoval: Kryštof Boháček, Ph.D., Filosofický ústav AV ČR

1. Celkové stanovisko

Práce Martina Zieliny je v každém případě hodna pozornosti, dosahuje požadované úrovně odbornosti a přinejmenším do jisté míry představuje obohacení perspektiv český psaného bádání o antické filosofii a klasických studií obecně. Práci bez jakýchkoli pochyb doporučuji k obhajobě.

2. Disertační práce *Aristotelova klasifikace živočichů*

Text, zjevně zamýšlený jako budoucí kniha, určená již svou koncepcí českému čtenáři, má za svůj cíl seznámit nás s Aristotelovým přístupem k utřídění živočišné říše. Jak již bychom mohli odvodit z titulu práce, v centru autorovy pozornosti je metoda klasifikace živočichů, její předpoklady, souvislosti a v neposlední řadě funkční využití v Aristotelově přírodní filosofii. Po otevření knihy a začtení do prvních stránek ovšem zjišťujeme, že na autorem deklarované téma řeč nepřichází a to poměrně dlouho – o vlastní klasifikaci začne být řeč až na s. 62, což je lehce za polovinou celkového rozsahu předkládané práce. Více jak polovinu čtenářova času i autorovy pozornosti tedy zabírají „přípravná pojednání“, tedy vlastně úvod do kontextu Aristotelova myšlení v nejširším smyslu, ba dokonce – slovy úvodu – včetně *vlivu rané Akademie v čele s Platónem*. Zielina tedy usiluje o zpracování svého poněkud speciálního tématu na pozadí celku Aristotelova díla, k němuž tím zároveň poskytuje určité vodítko či, chceme-li, svého druhu úvod. Od čtenáře tedy nevyžaduje vcelku žádné či minimální znalosti základů Aristotelovy ani jiné antické filosofie. Text je tedy ve své první polovině možno pokládat za populárně naučný, určený humanitně a klasicky vzdělanému inteligentnímu čtenáři, úrovní pak kdesi na hraně přechodu mezi vlastní badatelskou odborností a únosností pro čtenáře neoborníka.

Po dvou úvodních kapitolách, z nichž první bychom mohli označit za poněkud nesoustavný a matoucí přehled nejrozšířenějších přístupů k Aristotelovým „biologickým“ textům, zatímco druhá je jakousi svéráznou biografií s důrazem na doložitelná zoologická bádání, přichází první obsáhlá kapitola práce, v níž se autor – dlužno podotknout že nikoli bez úspěchu – pokouší podat celkový výklad Aristotelovy přírodní filosofie. Pilířů aristotelské fyziky nachází Zielina sedm, přičemž východiskem se mu stává Aristotelův koncept *kosmu*. Následují *živly* a *prvky*, doplněné o anaxagorovské *homoiomeré*, *hylémorfismos*, pojetí duše a její role při vzniku živých tvorů. Závěr tvoří nauka o čtyřech *aitiai* a *teleologický* koncept.

Pátá kapitola tvoří první těžiště práce. Je také druhou nejrozsáhlejší v Zielinově textu. Nese poněkud nepřesný název *Organon a zoologie*, ačkoliv na většině míst autor zoologické pasáže konfrontuje jak se spisy *Organa*, tak s *Metafysikami*. Kapitola je nesena třemi

problémovými celky, v první řadě konceptem *úsiá*, dále napětím mezi jednotlivým a obecným, a v závěru poté složitou otázkou aristotelského *logu*, s pečlivými studii textové evidence ve třech hlavních Aristotelových zoologických pojednáních.

Na tomto místě práce vykazuje zřetelný šev. Jak po obsahové stránce, tak i z hlediska struktury lze prohlásit, že druhá část práce, tedy vlastní pojednání o Aristotelově klasifikaci živočichů, by naprosto bez jakýchkoli obtíží mohla začínat právě zde. Dvaapadesát dosavadních stránek totiž filosoficky erudovanější čtenář v zásadě nepotřebuje k tomu, aby sledoval vlastní Zielinovo odborné bádání na poli Aristotelovy zoologie, byť jistě koncepty v nich obsažené jsou nezbytné a tvoří hlubší filosofické předpoklady zoologické problematiky – ovšem předpoklady pohříchu známé a v literatuře velmi rozsáhle, podrobně a spolehlivě zpracované, navíc nesporně systematictější a ucelenější způsobem. To jistě neznamená, že by Zielinův dosavadní text vykazoval podstatné nedostatky, ba naopak. Autor zde prokázal obdivuhodnou koherenci svého porozumění aristotelské přírodní filosofii ... jen je třeba si klást otázku, zda to celé je skutečně zapotřebí?

Následují dvě poměrně nenápadné, avšak z metodologického hlediska zcela klíčové kapitoly. První pojednává přímo o kruciólním tématu práce, tedy Aristotelově klasifikační metodě, druhá je pak filologickým úvodem ke spisu *O částech živočichů*, na jehož prvních čtyřech kapitolách první knihy se upíná Zielinova interpretační a následně filosoficky konstruktivní badatelská pozornost.

Nejrozsáhlejší, sedmá kapitola práce, je tedy víceméně jakýmsi filosofickým komentářem úvodních, metodologických a teoretických úseků spisu *De partibus animalium*. Každé z kapitol Aristotelova „programového“ spisu je přitom věnován vlastní interpretační oddíl. Třetí z nich je obohacen poněkud odbíhavým platónským intermezem, po němž se nicméně autor vrací k lineárnímu výkladu spisu až po závěrečné úvahy o studiu zoologie. Následuje již jen převážně rekapitulační závěr a poté standardní bibliografické přílohy.

Práce je, jak jsem již předeslal, ve svém celku nepochybně zdařilá, odborně na výši a v některých momentech přináší slibná interpretační řešení, která by nemusela být bez zajímavosti i v mezinárodním srovnání. Text má nicméně, jak už to bývá, i slabší místa. Převážná většina z nich jsou pasáže spíše udržitelné a obhajitelné, nicméně přinejmenším sporné. Na tvrzení ve zmíněných pasážích obsažená by jistě autor obdobného podniku měl plné právo, kdyby ... nevycházel ze zamlčených či příliš samozřejmě kladených předpokladů, či kdyby tyto předpoklady alespoň opřel o již publikovaná a všeobecně respektovaná stanoviska, k nimž by se jaksí nekriticky přimkl. To se ovšem ne vždy děje a zbytečně to autora vystavuje za tohoto stavu těžko odolatelným námitkám. Moje úloha oponenta mi velí soustředit pozornost právě na tyto pasáže, byť ve srovnání s celkem práce představují víceméně marginální položku. Následuje tedy výčet zmiňovaných pasáží s jejich stručnou charakteristikou a případným návrhem na jednu z možností vylepšení.

3. Metodologické a další otázky koncepčního charakteru

První závažná pochybnost se filosoficky orientovaného čtenáře zmocní již v úvodních partiích práce (s.10-19): co je vlastně oborovou či, chceme-li žánrovou, specifikací předkládaného pojednání? Sledujeme tu bádání v oboru antické filosofie, nebo spíše obecněji a „klasičtější“ pojatá klasická studia? Deklarovaným centrem zájmu je téma biologie, což je dnes vcelku jasně definovaný obor a studium antické filosofie k němu má na míle daleko. Na klasická studia je zase práce málo kontextuálně provázána s hellénským kulturním prostředím a autor - s veškerým uznáním jeho nesporné pečlivosti a svědomitosti - nemá zázemí klasického filologa, nepostupuje metodologicky adekvátně a podle všeho ani textová kritika, práce s rukopisy a vůbec bádání v oblasti konstituce a rekonstituce, resp. rekonstrukce a edice pramenných textů nejsou v centru jeho zájmu, byť jich ze specifických interpretačních důvodů občas neváhá vcelku suverénně využívat. Pojednání z biologie ovšem také nepředkládá. Máme tedy před sebou text ze žánru označovaného jako „dějiny vědy“, „filosofie vědy“ či nějakou jinou odnož dnes tak populárních filosofujících snah dnešních emancipovaných vědních oborů o udržení a znovunavázání přetržené linie sounáležitosti s počátky a základy, na nichž tyto v moderně konstituované obory nějak stojí a vcelku nereflektovaně se na ně spoléhají? Nebo snad bychom celý Zielinův podnik měli spíše posuzovat prismatem „dějin idejí“?

Filosofická práce by podobné otázky měla přinejmenším otevřít, alespoň rámcově a v hlavních bodech se k nim vyjádřit a nabídnout nějakou přijatelnou půdu, založenou v autentické badatelské sebereflexi. Na Zielinovu obhajobu třeba podotknout, že je to bolest příslušné subdisciplíně vcelku známá, Balme či Lennox nám mohou posloužit jako dostatečně reprezentativní exempla. Jenže mluvit o biologii v diskursu anglofonní kultury je přece jen cosi jiného, než u nás, obdobně jako české označení „věda“ je mnohem ošemetnější než vcelku bezproblémové „science“. Věc zdaleka není tak nevinná, jak by se *prima facie* mohlo zdát: na oborové specifikaci záleží samozřejmě volba metodologie a v neposlední řadě možnost posouzení adekvátnosti její volby. Například „humanities“, jak známo, do „science“ nepatří, a právě na jejich půdě se Zielinovo počínání nepochybně pohybuje. Biologie naproti tomu je jeden z nepopíratelných pilířů „science“...

Terminologická nejednoznačnost (byť evidentně zapříčiněná zavlečenou „infekcí“) tak skrývá určitou nejistotu konceptuální: autor místy mluví o biologii (což nepochybně je něco zcela jiného než antická přírodní filosofie), místy o zoologii, místy o filosofii. Pokud není definováno jinak, nelze než daným termínům rozumět v rámci běžného *common sense*. Domnívám se, že pokud už se takto nadějný autor věnuje speciálním tématům filosoficky marginálním, vědecky (ve smyslu výzkumu) irelevantním a kulturně i historicky opomíjeným a málo oborově vlivným, měl by jakožto filosof podstoupit reflexi tohoto stavu – tedy propasti, která nás dnes dělí od neproblematického Aristotelova podřazování bádání o živé přírodě pod přírodní filosofii. Co to znamená, hlásí-li se dnes emancipovaný vědní obor k tomuto odkazu, aniž by zároveň přijímal primát první filosofie, což je samozřejmá podmínka Aristotelova zoologického počínání, jak velmi správně a opakovaně ukazuje Zielina? Tyto úvahy bolestně scházejí v závěrečné kapitole, která je snad příliš stručná a

stroze rekapitulační. Mohly by mít samozřejmě (v mnohem minimalističtější podobě metodologického a konceptuálního projasnění) své místo i v úvodní kapitole práce.

Další, byť související, otázkou je, zda je hlavním námětem budoucí knihy skutečně klasifikace živočichů. Jak již jsem výše vysvětlil, text sestává ze dvou ne zcela sourodých částí, z nichž druhá by nepochybně obstála samostatně jakožto přísně odborné pojednání o zoologické klasifikaci (kloním se k ještě snad přijatelnému termínu „zoologie“ oproti zcela anachronickému a matoucímu označení „biologie“), zatímco první by mohla sloužit jako svérázný úvod do Aristotelských *fysik*, tedy přírodně filosofického myšlení aristotelského stříhu. Domnívám se, že by autor *pro futuro* měl ještě zapřemýšlet nad názvem knihy a s ním souvisejícím konceptem svého počínání: co je vlastně jádrem jeho výpovědi? Komu je určena? Vědcům jakožto „Staré biologické báje a pověsti“? Filosofům? Historikům? Studentům humanitních studií? Klasickým filologům? Či prostě oné hrstce čtenářů s klasickým vzděláním a „premoderní“ filosofickou či spíše světonázorovou perspektivou? Myslím, že z textu by to mělo být jasnější.

4. Postřehy k jednotlivým kapitolám projektu

4.1. Úvod

- Poměrně lehkovážně se zde zachází s pojmy „raně akademická diskuse“, herakleitismus, eleatismus, metafysika či logika. Ani v jednom případě není tak docela jasné, co tím autor přesně míní, chybí odkazy k vysvětlujícím textům. Dále na s. 11 autor „předpokládá“ vztah k akademické diskusi ... ale na základě čeho? Rovněž by byl vhodný odkaz.

4.2. Kapitola 2.

- S. 15, byl by vhodný odkaz k pramenu, považujícímu Aristotela za encyklopedii.
- S. 16, jak přesně autor myslí tvrzení, že Aristotelés je dnes ne-li ve všem, pak v drtivé většině svého díla překonán?
- S. 17 et passim ... zoologie versus biologie, první výskyt

4.3. Kapitola 3

- S. 18, zdroj pro tvrzení, že A. s Theofrastem založili Lykeion?
- S. 18, O jaké STŘEDOVĚKÉ rukopisy z 1. Stol. nl. se jedná a proč středověké?
- S.19, závěr druhého odstavce zcela nesrozumitelný?? Věta *Sice výrony ... či v teplotě (Ga 765b16n)* nedává smysl.

4.4. Kapitola 4, Kosmos 4.1.

- S. 21 první výskyt kontroverzních pasáží pojednávajících o úloze náhody u Aristotela (2. odstavec a pozn. 3). Zielinova interpretace této otázky není zcela konsistentní, srov. s. 27 a 29!
- 4.5. Kapitola 4, Jednoduchá tělesa 4.2.
- S. 23, o otázce aristotelských 4 živlů pojednává nedávno vydaná práce J. Daneše, proč na ni autor neodkazuje?
- 4.6. Kapitola 4, Duše a vznik 4.5.
- S.27, posl. Odstavec X str. 21 X str. 29 ... nutnost a náhoda u A.
  - S. 29, tabulka 2, proč užívána latinská taxonomie, vždyť jinak autor užívá řeckého originálu???
- 4.7. Kapitola 4, Čtyři příčiny 4.6.
- S. 29, co vlastně autor myslel první větou oddílu? Jak chápe dialog *Tímáios*?
  - S. 30, posl. Věta nesouvisí s argumentací, má spíše charakter poznámky pod čarou
- 4.8. Kapitola 5, Úsia 5.1.
- S. 34, autor zcela ignoruje politický původ termínu *úsiá*. Má k tomu nějaký důvod?
  - S. 35, 4. Odstavec, první věta ... nedává smysl ???
  - S. 36 nahoře, na základě čeho autor soudí, že Platónovy dialogy byly určeny spíše veřejnosti? Chybí jakýkoli odkaz! Přitom opačný názor zastává např. stále vlivnější Thesleff!
- 4.9. Kapitola 5, Jednotlivina 5.2.
- S. 43, Argumentace prvních dvou odstavců je zmatečná: obsah druhé odstavce nevyplývá a ani nutně přímo nesouvisí s prvním.
  - Kapitola 5, Genos 5.3.
  - S. 48, Čím je doložena druhá věta oddílu?
  - S. 49, 1 odstavec, Ritterovy práce jsou dnes přece jen mnohdy i více než 100 let staré a v otázce vyšších rodů bádání značně pokročilo
- 4.10. Kapitola 6, Předchází 6.1.
- S. 68, posl. odstavec není tak jasné, co formulace o rozbití přesně sledují?
- 4.11. Kapitola 7, Plán 7.1.

- S. 70, Proč autor volí nový a celkem kontraintuitivní termín „vysvětlování“ ?
- S. 71, může autor vyložit, jaký význam má užití termínu „vhodně“ a jakou konceptualizační perspektivu tím sleduje?
- S.79, předp. Odstavec, první věta zcela nesrozumitelná a matoucí.

4.12. Kapitola 7, Druhá 7.3.

- S. 90, proč by *diairesis* měla být omezována na dichotomie? Autor sám dále připouští, že se může jednat o dělení do více skupin...

4.13. Kapitola 7, Vlastní 7.4.

- S. 96, 2. odstavec od ř. 9. ... tematika analogie a homologie patří spíše do poznámky, není souvislou součástí argumentace
- S. 96, 3. Odstavec, není jasné, co autor chce vyjádřit či dokázat uváděním Emedokleova užití analogie ??

4.15. Kapitola 7, Povzbuzení 7.5.

- S. 99, 2. Odstavec ... není srozumitelná otázka, na kterou se auto ptá ...ohledně hodnoty nebeských těles. Co tím argumentačně sleduje?
- S. 99, závěr 2. Odstavce ... kde přesně A. *považuje přírodní tvorbu za vstoupení jednou nohou do věčnosti?* Citace z Lennoxé zde rozhodně nestačí!
- S. 99, 3. Řádek odspodu, podivný překlad výrazu *to mé tychontós* ... „*nikoli nenáhodně*“ v sobě má poměrně dost značnou kumulaci záporů???

5. Formální stránka

5.1. Celkový pohled

Autor vcelku suverénně zachází s antickou řečtinou nicméně z metodologického hlediska není jeho přístup plně koherentní: na jedné straně uvádí základní, tj. zejm. nominativní tvary příslušných pojmů, na druhé straně přepisuje mnohdy i přímé tvary, jak se v textu vyskytují (a nejde o citáty). To by se samozřejmě mělo sjednotit.

Horší je to již s českým jazykem, v němž autor semo tamo sklouzává k hovorovému jazyku. Text je rovněž pln překlepů, prepisů a větných vyšinutí z vazby. V neposlední řadě zmiňme nedostatky v interpunkci. Svě poznámky stran

formálních aspektů práce jsem vtělil do vlastního výtisku textu, jenž jsem dostal k oponování.

V Praze, 11. IV. 2015

Kryštof Boháček, Ph.D.